

داعش و شیفت پارادیماتیک در رویکردهای نظامی - امنیتی

محمد رضا عبدالله پور^۱

محمد حسین حاجیلو^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۳

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

۱۰۷

داعش و شیفت پارادیماتیک در رویکردهای نظامی ...

چکیده

بدنبال شکست داعش در قلمرو ارضی سوریه و عراق، ایدئولوژی و اهداف، رهبری و ساختار سازمانی، استخدام و آموزش افراد جدید، منابع مالی و راهبردها و تاکتیکهای این گروه، دستخوش دگرگونی شده است، چرا که تاکتیکهای جدید نیاز به راهبردهای جدید دارد. استراتژی داعش برای بقا و رشد، ترکیبی از اجزاء و عناصر اقتصادی، سیاسی، نظامی و اجتماعی است. داعش علیرغم هلاکت رهبران، نابودی قلمرو و زیر ساخت فیزیکی، کماکان به دلیل خود سامانی مالی، استخدام نیرو از طریق فضای مجازی و علاقه مندی و حس همدردی عشایر محدودی در استانهای غرب و شمالغرب عراق و شرق سوریه، کماکان یک شبکه منسجم است که با تغییر رویکردها در صدد انسجام بخشی به این تشکیلات است. این پژوهش، سیر تحول راهبردهای نظامی، امنیتی و چرخه سیاستگذاری امنیتی این گروه تروریستی را با توجه به ایدئولوژی این گروه را با روش تحلیلی / توصیفی، ترسیم می نماید که نتایج تحقیق نیز که تغییر رویکردهای امنیتی این گروه است، مؤند اثبات فرضیه پژوهش خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: شیفت پارادیماتیک، جنگهای نامتقارن، داعش، راهبرد نظامی، راهبرد امنیتی.

۱. دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) r.a.poor312@gmail.com

۲. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه پیام نور: تهران: ایران hajiloo1350@gmail.com

مقدمه:

داعش، بر خلاف اسلاف خود همچون القاعده، تنها گروهی است که علیرغم جنگهای نامتقارن و اندیشه سیال، خواهان قلمرو خواهی و دولت بودگی است. لذا تحلیل این گروه تروریستی، نگاهی چند بعدی را می‌طلبد. گروه‌های تروریستی در جوامع و ساختارهایی نمود دارند و موفق می‌شوند که از آن ساختارها، تعبیر به دولت شکننده می‌شود. دولتهایی که عمیقاً تعارض آمیز، تقسیم شده، تجزیه شده و نامن، همچنین فاقد مشروعیت سیاسی، تعمیق فساد اداری و پولشویی، فاقد سیستم قضائی مستقل و دموکراسی و مبتنی بر سیستم فرقه‌ای و خویشاوند سالاری هستند. فتح موصل و اعلان دولت بودگی توسط عناصر تکفیری داعش، این گروه تروریستی را به عنوان یگانه سازمان ترور در دنیا که خواهان دولت بودن است را به جهانیان نشان داد، گرچه بسیاری از گروه‌های تروریستی خواهان تاسیس دولت بوده و تنها اختلاف بر کیفیت تحصیل و تحقق آن می‌باشد. ساختار سلسله مراتبی این گروه و تشکیل عناصر اداری، سیاسی و نظامی، مدل جدیدی را از یک سازمان تروریستی که خواهان تشکیلات دولتی است را نشان داد. پس از پایان حیات این سازمان در عراق، به نظر می‌رسد گرچه از بعد مادی و سرزمینی این اندیشه شکست خورده است ولی با تعمیق دو قطبی قومی / مذهبی این اندیشه، تغییر ساختار سلسله مراتبی به شبکه‌ای و نظامی به امنیتی در آن مشهود است. داعش علیرغم نابودی بنیانگذارانش، استهلاک زیر ساختهای هویتی و فیزیکی، کماکان به دلایلی همچون خود سامانی مالی، استخدام نیرو از طریق فضای مجازی و علاقه مندی عشایر محدودی در استانهای غرب و شمالغرب عراق و شرق سوریه، کماکان یک شبکه منسجم است که با تغییر رویکردها در صدد انسجام بخشی به این تشکیلات است. (Cordesman, 9 september, 2020). این راهبرد وقتی برجسته می‌نماید که داعش از فرصتهایی مانند کوید ۱۹ و خلاء امنیتی حاصل از آن بهره‌ها جسته است (Seldin, 2021)، به نوعی که می‌توان این تغییر را یک نوع تاب آوری در نگرش داعش نام برد (IBID)

این تحقیق ضمن تبارشناسی این نحله تروریستی، گذار مذکور را با نگاهی تحلیلی، توصیفی، نشان می‌دهد. بنابراین داعش با بذل توجه به عناصر فوق و تعمیق شکاف قومی / مذهبی، موفق به تسخیر قلمرو و اندیشه عنصر عرب سنی در عراق و سوریه شد. تناقض نمای حضور و بروز گروه تروریستی داعش و ترکیب سه مولفه مذهب، ژئوپلیتیک و ناسیونالیسم در شمال عراق و مناطقی از سوریه با بافت جمعیتی متکثر، باعث تولید نظریه‌های مختلف در خصوص ژئوپلیتیک مذهب، ناسیونالیسم قومی جدید و خلق مفاهیم جدید در این خصوص گردیده است. در حالی که تقریباً تمام حس بودن و هویتی نسبت

فصلنامه علمی - پژوهشی
جمعیت ترانس عالم اسلامی
پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

۱۰۸

سال یازدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰

به داعش توسط اعراب سنی صورت گرفته ولی کردهای سنی مذهب، قومیت را بر مذهب، ترجیح و موجد ناسیونالیسم قومی، می‌باشند. از سویی تناقض بین قرائت متصلب و یا هیتروداکسی از اسلام و تعاریف جدید از مفهوم امت و یا ملت، باعث آشوب فقهی و سرزمینی در عراق و سوریه گشته است. داعش، علاوه بر در هم ریختن جغرافیای جمعیتی مزوپوتامیا، باعث تقویت دو قطبی شیعه/سنی، باعث ظهور تعارضات هویتی شده است. (عبداله پور و حاتمی، ۱۳۰، ۱۳۹۶) با این تفاسیر پس از شکست همه جانبه داعش در مناطق تحت سلطه، شیفت پارادیماتیک در رویکردهای نظامی و امنیتی داعش و خوانشی دوباره در راهبردهای آن، محسوس می‌باشد. به طوریکه تاکید بر شبکه سازی جدید و سلول های منفرد این گروه، به نظر می‌رسد شاهد تحرکاتی توسط این گروه در خاورمیانه باشیم. (عبداله پور و متقی، ۱۳۹۹، ۷۰)

روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه ای و با مراجعه به منابع معتبر، کتب، مقالات گردآوری شده است. سوال اصلی پژوهش چرایی و چگونگی تغییر در شیفت پارادیماتیک سیاستهای نظامی به امنیتی و شبکه های منفرد داعش در بعد سرزمینی، می باشد. یافته های تحقیق، حاکی از این موضوع است که با توجه به اجماع ساختارهای ژئوپلیتیک منطقه در تهدید گروههای تروریستی، داعش ناتوان در حملات کلاسیک و تصرف مناطق جغرافیایی است و بنابراین در صدد تغییر رویکردهای خود در فاز عملیاتیهای ایذائی و سلولوی است.

پیشینه تحقیق:

- مقاله ای با عنوان "IS Network in Turkey" توسط "Aron Stein" در اکتبر ۲۰۱۶ در موسسه مطالعات خاورمیانه رفیق حریری چاپ و به فرآیند استخدام و عضو گیری داعش در ترکیه، مسافرت جنگجویان بین المللی به استانبول، شهرهای مرزی، مناطق مرزی و سرانجام به سوریه اشاره می نماید تکنیکهای عضوگیری به صورت رو در رو و نفوذ به میان جمعیت محلی و خانوادههای آنان از نکات برجسته این مقاله میباشد.

- گزارشی راهبردی با عنوان تاکتیکهای نظامی داعش، علم یا هنر. توسط "F. M. Tunvir Shahriar*Abu Sofiansojib" در اکتبر ۲۰۱۸ در مجله علوم اجتماعی، چاپ شده است. در این گزارش راهبردی به تاکتیکهای روانی و نظامی داعش در جذب نیرو، تبلیغات و کیفیت عملیات نظامی، می پردازد.

- مقاله ای با عنوان "ISIS and Propaganda: how is ISIS Exploit women" - ah rohk" در سال ۲۰۱۵ و در موسسه رویترز برای مطالعات ژورنالیستی به رشته تحریر در آمده است. این مقاله تمرکز محوری خود را بر ارتباطات راهبردی داعش، مانیفست به کارگیری زنان، جهاد نکاح و به طور کلی اثبات فرضیه ای به عنوان فمینیسم جهادی، میگذارد.

- مقاله ای با عنوان "ISIS and Nusra in turkey" توسط "monica marks" چاپ و رویکردهای آنکارا به روند عضوگیری در گروه‌های سلفیستی، چرائی و چگونگی پیوستن ترک‌ها به داعش و النصره و شبکه‌های ایجاد شده توسط آنها در ترکیه می‌پردازد.

- مقاله ای با عنوان "Turkeys Policy Toward ISIS" در آوریل ۲۰۱۶ که در این مقاله داعش ضمن استفاده از مرزهای ترکیه و سوریه توانسته هسته‌های خود را در کلان شهرها و نقاط مرزی با سوریه فعال نماید به طور کلی در این مقاله، ترکیه نقش یک رحم جایگزین "surrogate mother" را برای داعش و مطامع خود به پیش می‌برد.

- مقاله ای با عنوان "ISIS CYBER – STRATEGY REALLY THWAARD" توسط دو نویسنده به نام MARIE BOURDIEV AND Kenza Berrada در مدرسه بازرگانی اسکس به رشته تحریر در آمده است. حملات سایبری، نبرد نیروهای نامتقارن و استفاده از اینترنت و فضاهای مجازی توسط داعش از نکات برجسته مقاله مذکور میباشد که در سال ۲۰۱۶ به رشته تحریر در آمده است.

- مقاله با عنوان مدل سازی کارگزار محور برای شورش های اجتماعی، خشونت مدنی و انقلاب، در سال ۲۰۱۰ که در داتشگاه لیسبون، به نگارش در آمده، نقش کنشگران فردی در تصعید اعتراض به شورش، تروریسم و جنگهای داخلی دیده می شود. در این مقاله و در بافت اجتماعی، عوامل طرح خرد (کنشگران) و سطوح کلان (بافت اجتماعی) مورد تحلیل قرار می گیرند.

- گزارشی با عنوان شورش ماه اگوست در انگلیس، فهم علت شورش، توسط " " در سال ۲۰۱۹ به رشته تحریر در آمده است. در این گزارش اهداف، بررسی رویکردها و افراد درگیر در شورش به تصویر کشیده می شود. تیپولوژی افراد درگیر در شورش به چهار گروه تماشاگران، شورشگران، غارت گران و افراد غیر درگیر تقسیم و مزایای حاصل از شورش نیز برای آنها تحلیل می گردد. در این گزارش توجه ای به علت فضای مجازی در تصعید شورشها نمی شود چرا که اعتقاد بر این است که فضای مجازی و تاثیر آن بر شورش در نظامهای بسته محسوس است نه کشورهای دموکراتیک که فرآیندهای سیاسی دموکراتیک را برای بروز جامعه خود در نظر گرفته اند.

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

- مقاله‌ای با عنوان "طرف سیاه فضای مجازی" توسط ژورنال حقوق و امور بین الملل در کانادا در نوامبر ۲۰۱۲. در این مقاله مشاهده می‌کنیم که فضای مجازی در ذات خود، تغییر را طلب می‌نماید و با بوجود آمدن شبکه‌های اجتماعی این اتفاق در دولتهای شبه اقدارگرا مانند خاورمیانه و آمریکای لاتین، محسوس است. در این مقاله جرائم مجازی به عنوان بخشی از فضای مجازی است که یکی از معضلات جوامع توتالیتر است. مهمترین نگرانی در جرم سایبری که متأثر از فضای مجازی است سه مقوله جاسوسی، خرابکاری و جنگ است. به عبارتی جرم سایبری متأثر از فضای سایبر است و این موضوع نتیجتاً یک اقدام دوفاکتوی جنگی از طریق فضای مجازی است.

- محمدرضا عبدالله پور و افشین متقی در کتاب نگرش‌های نو به ژئوپلیتیک خاورمیانه که توسط انجمن ژئوپلیتیک ایران در سال ۱۳۹۸، چاپ شده در خصوص نشر و اشاعه تعارض هویتی و جغرافیایی داعش در خاورمیانه با استفاده از نظریه پخش فضائی، گستردگی تفکرات گروه تروریستی داعش را در آشوب سرزمینی با استفاده از فضای مجازی به تصویر می‌کشد. او بر این اعتقاد است، شوک‌های ژئوپلیتیکی شدیدی در خاورمیانه و خاصه عراق و سوریه متأثر از فضای مجازی در ذیل سوژه‌های هویتی، فرهنگی، تمدنی و سرزمینی، قرار گرفت. این موضوعات جدید در ژئوپلیتیک پست مدرن که آثار فضائی دارد در مباحث گفتمان در ذیل عنوان قلمرو سازی گفتمانی، قابل تحلیل می‌باشد. نکته مهم در قلمرو سازی گفتمانی این موضوع است که چگونه اندیشه‌ها و مفروضات ژئوپلیتیک با مفصل بندی گفتمانهای خاص که دارای پیامدهای فضائی هستند با عملیاتی شدن در سپهر سرزمینی، قلمرو سازی ژئوپلیتیکی، هویتی و سرزمینی و با استفاده از فضاهاى سایبر خود را به منصفه ظهور می‌رسانند.

مبانی نظری:

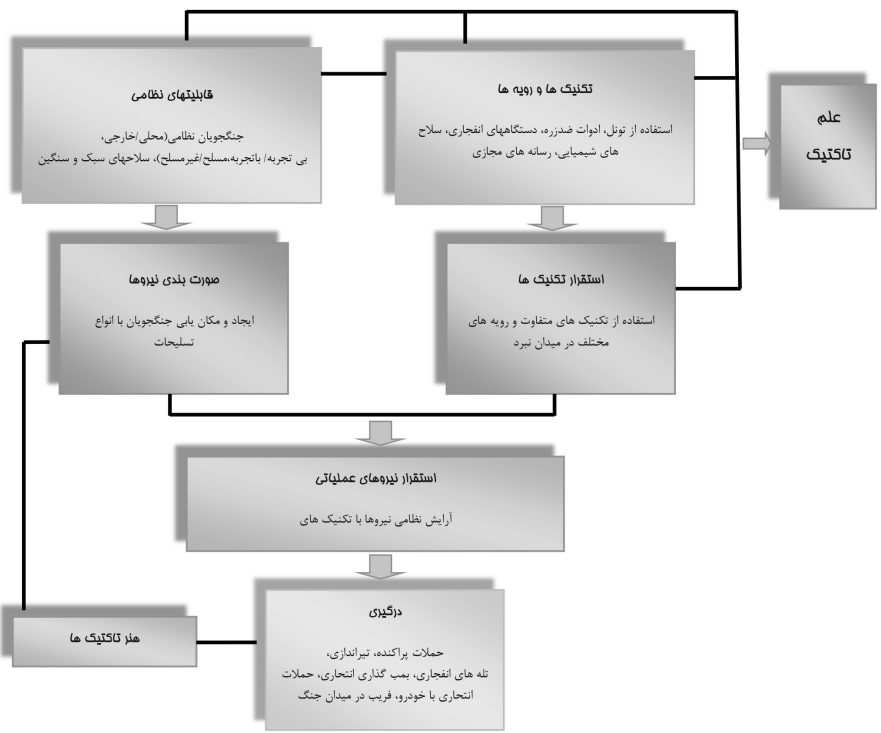
راهبرد نظامی و تاکتیک‌های داعش:

داعش از بدو تولد یک استاندارد جدید را به عنوان یک کنشگر غیر دولتی و نبردهای غیر متقارن در عراق و سوریه خلق نمود (Willson Center, ۲۰۱۷, ۸). استراتژی داعش برای بقاء و رشد، ترکیبی از اجزاء و عناصر اقتصادی، سیاسی، نظامی و اجتماعی است. رویکرد نظامی داعش، تاکید بر جنگ تهاجمی و استفاده از نقطه ضعف نظامی دشمنانش، می‌باشد. حداقل تا اواسط سال ۲۰۱۵ میلادی این استراتژی راهبرد مسلط داعش در مناطقی مانند پالمیرا در سوریه و رمادی در عراق بود. به طور کلی اجزاء اصلی استراتژی داعش، پراگماتیسم نظامی، رسانه و عملیاتیهای اقتصادی/ اجتماعی میباشد

(khatib,2015,4). در هر دو رویکرد نظامی و امنیتی داعش و تحلیل رهیافت‌های مربوط به این گروه تروریستی باید به استراتژی جنگهای چریکی این گروهک نام برد، گرچه با توجه به اقلیم باده‌ای صحاری عراق و سوریه و عشیره‌ای / مذهبی بودن، می‌توان این استراتژی را متفاوت از رویکردهای کلاسیک جنگهای چریکی، دید. علم تاکتیک‌ها شامل، قابلیت‌های نظامی، تکنیک‌ها و رویه‌ها است. تاکتیکهای نظامی به توان فیزیکی سازمان دلالت دارد که شامل تعداد و انواع جنگجویان و سلاح‌های نظامی و قدرت آنها است، جنگجویان نیز شامل افراد مسلح و غیر مسلح هستند. تکنیک‌ها، روش‌های عمومی و دقیقی هستند که بوسیله سربازان و فرماندهان برای انجام ماموریت‌ها و کارکردها مورد استفاده قرار می‌گیرند. رویه‌ها نیز واجد استاندار لازم و نقش انجام وظایف و کارکردها را تشریح می‌نمایند. مطابق با بسیاری از گزارشها، داعش دارای ادواتی مانند ضد زره پوش، دستگاههای انفجاری تعبیه شده، تعبیه ماشین‌های انفجاری، سلاح‌های شیمیایی، رسانه‌های اجتماعی و ... است. استفاده از تکنیک‌ها، پیاده‌سازی علم تاکتیک‌ها و پاسخ دادن به نحوه استفاده از سلاح‌های نظامی و تکنیک‌ها در میدان جنگ است. هنر تاکتیک در فاز تهاجمی، شامل: حملات پراکنده، تیراندازی، تله‌های انفجاری، بمب‌گذاری انتحاری، حملات انتحاری با خوردو و فریب در میدان جنگ است.

(shahriar &sofiasojib,2018,8-10). شکل (۱) ، سیمای کلی تکنیک‌ها، رویه‌ها و قابلیت‌های نظامی گروههای تروریستی و مشخصاً داعش را نشان می‌دهد.
تاکتیکهای نظامی. (shahriar &sofiasojib,2018,9).. شکل (۱)

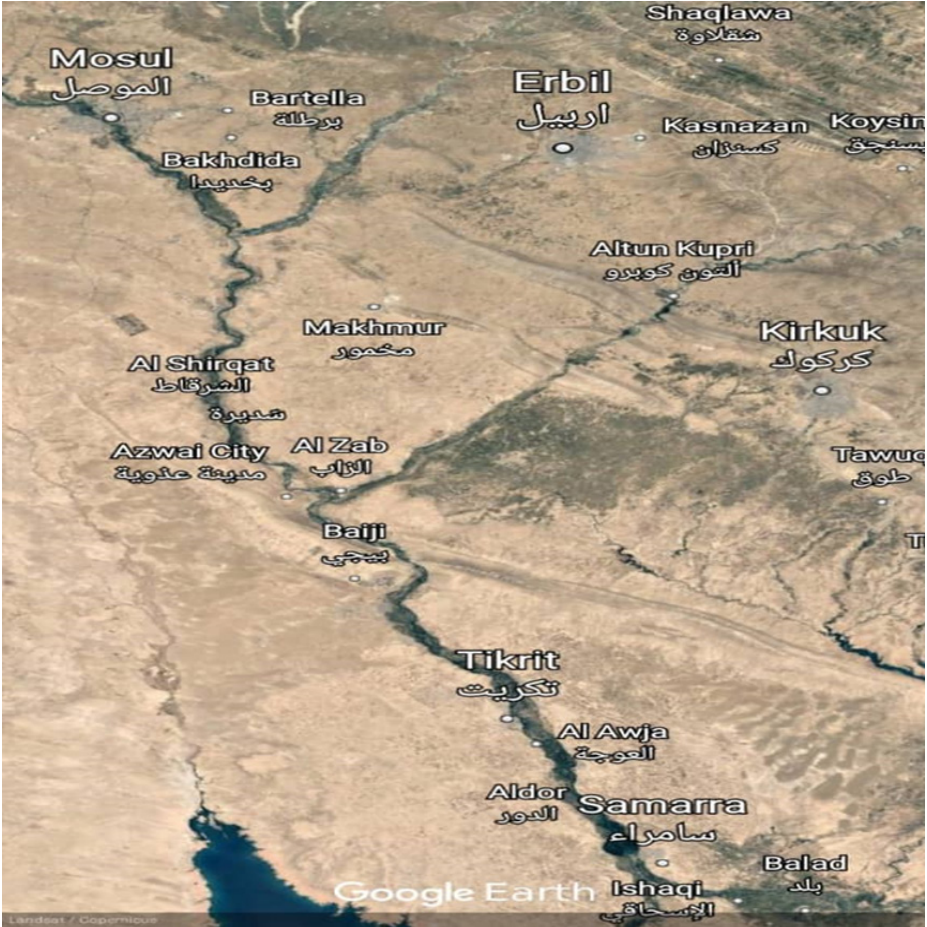
از سوئی، تاکتیک نظامی داعش از زمان ظهور، هجوم سریع بوده است، اما به مرور تاکتیک و عملیات نظامی این گروه تغییر کرد. تعلیم علوم نظامی به برخی از نظامیانی که به داعش پیوستند و تطبیق آن با فعالیت‌های جنگی برخی از فرماندهانی که در مناطق مختلف افغانستان پیکار داشتند موجب پیشرفت نظامی داعش شد. در ژوئن سال ۲۰۱۴ چیره شدن داعش بر ارتش عراق در استان نینوا موجب شد که این گروه تروریستی به سلاح هزاران سرباز عراقی دست یابد. علاوه بر این سلاح‌های امریکایی پیشرفته و متنوع نیز موجب شد که داعش توان نظامی زیادی کسب کند. داعش نیز با استفاده از سلاح‌هایی که در اختیار دارد توانست بر شهرها و مناطق مختلف مسلط شود. تسلط بر مناطق مختلف نیز راه را برای سهولت و تسریع در روند انتقال سلاح به آنها ایجاد کرد. تصمیم سیاسی در هر تحرک نظامی باید واضح و برنامه‌ریزی شده باشد، از سوی دیگر نیز باید توانایی و امکانات نظامی برای تحقق هدف به کار گرفته شود، اما مهمتر از همه توانایی دفاع و حفظ دستاوردها است. در همین راستا نیز داعش توانست اهداف خود را طراحی و برنامه‌ریزی کند و بر همین اساس توانست در یک مدت زمانی کوتاه بر شهرهای بزرگی از عراق و شام مسلط شود به طوری که بسیاری از تحلیلگران و کارشناسان از سرعت تسلط داعش بر مناطق

عراق و سوریه متعجب شدند، علیرغم پیروزی-های داعش اما این گروه تروریستی توان دفاع از شهرها و مناطق تحت اشغال خود را نداشت. در سال ۲۰۱۵ به تدریج از نفوذ نظامی داعش در عراق کاسته شد به طوری که به مرور از گسترش جغرافیایی خود عاجز شد. بدین ترتیب مناطق اشغال داعش محاصره و محدود شد و داعش نیز در مدیریت آن شکست خورد. شهرهای تحت اشغال داعش یکی پس از دیگری آزاد شد؛ تکریت، سنجار، بیجی، الرمادی، فلوجه، کیسه، هیت، القیارة و سپس موصل، تلعفر، شرفاط و حویجه از جمله مناطقی بود که به مرور از اشغال داعش آزاد شدند. بنابراین داعش در استراتژی خود در خصوص گسترش اراضی تحت سیطره که در سال ۲۰۱۳ اعلام کرده بود، شکست خورد. به طوری که مناطق تحت سیطره داعش به دو شهر رواة و القائم محدود شد، اما با این وجود شهرهای سنجار و عین العرب تقریباً با خاک یکسان شده و الرمادی نیز شهر ویران شده ای است که ۸۵٪ از زیر ساخت های آن نابود شده است. بیجی و موصل نیز به بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار برای بازسازی آن نیاز است. علاوه بر این در مناطق زیادی سلاح‌ها غیرقانونی به کار گرفته شد تا بدین ترتیب ویرانی و فاجعه رخ دهد. بدون شک ضربه‌هایی که به داعش وارد شد بسیار شدید بود به طوری که توان نظامی، مادی، انسانی و اقتصادی داعش را تحلیل برد. از بین رفتن پایگاه اجتماعی داعش و استفاده از انسان‌ها به عنوان سپر بشری اقداماتی بود که موجب شد به مرور مناطق تحت سیطره داعش روز به روز کمتر شود. شکست گروه تروریستی داعش و از دست دادن مناطق استراتژیکی چون رمادی، فلوجه، تکریت، بیجی و موصل، گروه تروریستی داعش را وادار کرد که به استراتژی قدیمی خود بازگردد. استراتژی جنگهای چریکی البته با تکیه بر توان نظامی، لجستیکی جدید که داعش در تعامل با تحولات میدانی از آن بهره می‌برد. بعد از نبرد موصل، داعش از شهر تلعفر، شرفاط و حویجه عقب‌نشینی کرد، چرا که دفاع از این شهرهای کوچک بعد از دست رفتن شهرهای بزرگ اهمیت استراتژیکی چندانی برای آنها نداشت، بلکه باقی ماندن داعش در این شهرها می‌توانست موجب تحلیل رفتن هر چه بیشتر توان داعش شود، بنابراین داعش خود را از نبرد ناموفق به خصوص به خاطر کم بودن نیروها و ضعف توان نظامی و لجستیکی خارج کرد. با توجه به ناتوانی داعش در مقابله با حمله‌های هوایی، داعش به اجرای عملیاتی با تعداد محدود (۷ تا ۱۰ نفر) روی آورد. این گروه‌های کوچک با استفاده از ماشین‌ها و کمربندهای بمب‌گذاری شده حمله‌های گسترده‌ای در مناطق مختلف از جمله الرمادی و صلاح‌الدین انجام دادند. شکل ذیل منابع قدرت داعش را در کرانه رود دجله از شرفاط تا سامرا که تماماً در جنوب ارتفاعات حمیرین می‌باشد را نشان می‌دهد که با توجه به اقلیم، بازماندگان دوران بعثی و عشایر وابسته به رژیم بعث سابق را نشان می‌دهد.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیت دراستک اعمام الاسلامی
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

راهبرد امنیتی:

بدنبال شکست نظامی داعش در سرزمین عراق و سوریه، تغییر رویکرد این گروه از فاز نظامی به فاز امنیتی و تشکیل هسته‌های خاموش، شروع شده است. در سطوح امنیتی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، تکیه داعش بر گروه‌های تندرو سنی است و استراتژی مورد استفاده در این خصوص، متنوع و مبتنی بر نوعی از پرگماتیسم و ادغام مولفه‌های نظامی، رسانه‌ای و اقتصادی / اجتماعی است (Khatib, 2015, 5). در این راستا می‌توان عنوان نمود حرکت بعدی داعش پس از شکست سرزمینی، برگشت به بیابان باشد. همانطور که ابو محمد عدنانی می‌گوید "اگر داعش تمامی قلمرو خود را از دست دهد، بقاء آن ادامه و با قدرت بیشتر به عرصه باز خواهد گشت (willson center, 2017, 9). حتی ممکن است جنگجویان

داعش به وسیله برگشت به اجتماع اصلی خود ولو در یک بازه زمانی کوتاه، دست به توزیع پیوستگی های شبکه ای در سراسر منطقه و جهان بزنند. فراموش نکنیم نگاه داعش به خود به مثابه یک جنبش جهانی است، جنبشی که واجد هشت شاخه رسمی، سی هفت ولایت و تبیین تفکراتش به سی پنج زبان در ژورنال های رسمی، است. (عبداله پور، ۱۳۹۶)

اما، هدف داعش از تغییر استراتژی خود و اقدامات چریکی چیست؟

- حمله های تروریستی داعش حاوی این پیام است که داعش علیرغم شکست های زیاد و از دست دادن شهرهای بزرگ همچنان قادر است که عملیاتی را اجرا کند هر چند نمی تواند با این عملیات بر مناطق مسلط شود.

- گسترش حالتی از ناامنی در مناطقی که از داعش بازپس گرفته شده، تضعیف توان نیروهای نظامی دولتی برای پراکنده کردن اقدامات نظامی و تخمین میزان توانمندی آنها از دیگر اهداف استراتژی جنگ های چریکی داعش است.

- از اهداف دیگر استراتژی جنگهای چریکی کشاندن جنگ به مناطق دورتر از صحنه عملیات است تا بدین ترتیب نیروهای نظامی دولتی نتوانند بر منطقه عملیات تمرکز کنند.

- استفاده از شیوه های انفجارها در شهرهای امن در جهت برهم زدن امنیت و کاهش توان اقتصادی، نظامی دولت و گسترش آشوب از دیگر اهداف جنگ های چریکی توسط داعش است، همچنان که این هدف با انفجارهای الکراده و الناصریه دنبال شد.

استراتژی داعش در آینده با توجه به صداهای ضبط شده از فرماندهان داعش واضح است. استراتژی جدید داعش بعد از دست دادن شهرهای بزرگ در آینده این است که شهرها را رها کرده و به صحرا باز گردند، چرا که داعش به دنبال تسلط بر شهر و منطقه خاصی نیست بلکه طرح داعش فرا مرزی است. این استراتژی را «ابو محمد العدنانی» سخنگوی رسمی داعش در یک سخنرانی در ماه مه سال ۲۰۱۶ مطرح کرد. استراتژی جدید داعش فقط کنشگری در نواحی سنتی حضور آنهاست که یک راهبرد مغایر با قلمرو خواهی پیشین است. بنابراین نبرد چریکی، نامتقارن توسط گروه های کوچک، اساس فضای کنش آنها را نشان می دهد (Hassan, 2020)، چرا که تنها با این راهبرد داعش توان باز ساخت (restruc-turing) و باز موقعیت یابی (repositioning) خود را دارد.

از سوئی، درجه ای از آسیب پذیری در کشورهای دارای جوامع دیاسپوریک وجود دارد که داعش همیشه از این عنصر به نفع خود استفاده نموده است. این آسیب پذیری، ناشی از اتصال این دولتها بر

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش های باسی جهان اسلام

۱۱۶

سال یازدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰

پایه‌های ایدئولوژیک است. دیاسپورا و دیاسپوراها، ملت‌های رها شده‌ای هستند که در صدد باز خوانش دوباره فضا و قلمرو در اشکال جدید، مانند از بین بردن قلمرو ارضی عراق و سوریه توسط داعش نام برد. دیاسپوراها در جایی بین دولت-ملت‌ها و فرهنگ‌های مهاجرتی قرار گرفته‌اند که شامل سکونت در یک دولت-ملت و در یک مفهوم فیزیکی هستند، اما مهاجرت در یک حس معنوی که در فراسوی فضای دولت-ملت و زمان قرار دارد. (Cohen, 1997, 135-6) دیاسپوراها می‌تواند به مثابه موقعیت‌های فراسوی زمان-فضا و فراتر از شیوه‌های واقع شده مکانی و تجارب تاریخی زندگی قرار دارند. (Mitchell, 1997, 534), به علاوه باید عنوان نمود که دینامیزم جوامع دیاسپوریک در چهار سطح محلی (local)، ملی (national)، منطقه‌ای (regional) و بین‌المللی (international) قابل تحلیل و بررسی است. و این همان چیزی است که ناسیونالیسم از دور (Long-distance nationalism)، و یا درنوردیدن جغرافیا و فضا در دیاسپورا نامیده می‌شود. (عبداله‌پور، پیشین، ۷۶).

دینامیزم سطوح جامعه دیاسپوریک در تقویت داعش و شبکه‌سازی آن: (ترسیم، نگارنده) (شکل ۲)

سطوح	مصادق	کارکرد
محلی	عشایر عراق و سوریه (آل جبور، شمر و...)	پیاده نظام داعش / تولید عصبیت / قلمروخواهی و تعدی به سایر اقوام
ملی	اعراب سنی ساکن در مناطق تلفیقی و نمایندگان عرب سنی در پارلمان	تبلیغات به نفع اعراب سنی / تعمیق فقر حکمرانی ساختار شیعی
منطقه‌ای	کشورهای خاورمیانه ای و قفقاز	پیاده نظام / شبکه سازی
بین‌المللی	نیروهای جذب شده در آمریکا، اروپا و استرالیا	شبکه‌سازی / تروریسم بین‌الملل / ناامن نمودن فضای کشورهای غربی

آمارها نشان می‌دهد، که نیمی از اعضای داعش به کشورهای خود برگشته‌اند، مادامیکه بسیاری از آنان در نبرد داعش علیه ساختارهای منطقه‌ای کشته شده‌اند. البته جیمز کومی رئیس اف بی آی از دیاسپورای تروریسم برای آنها به عنوان یک خطر برای غرب یاد کرد. (Comey, sept, 2016, 27) بنابراین در خصوص تاثیر دیاسپورا بر دولت‌های میزبان نیز باید عنوان نمود که فراسوی ضریب نفوذ در سیاست‌های سرزمین اصلی، جوامع دیاسپورا، سیاست‌های کشور خود را نیز تحت‌تاثیر قرار می‌دهند.

(عبداله‌پور و زیباکلام، ۱۳۹۳، ۸۵)

داعش و قبیله گرایی :

داعش به طور فزاینده ای از ضعف ارتباطی بین قبایل و دولت مرکزی عراق و سوریه، بیشترین بهره را برده

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسة العالم الاسلامي
فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های بنیادین جهان اسلام

۱۱۷

داعش و شیفت پارادایمات: یک در رویکردهای نظامی ...

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association

جمعية دراسات العالم الإسلامي

فصلنامه علمی - پژوهشی

پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

۱۱۸

سال یازدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰

است و به همین علت است که بیشترین قدرت داعش در صحاری عراق و سوریه و مناطق قبیله ای بوده است. البته این وضعیت شاید تا حدودی مولود سیاستهای دولت مرکزی است. به طور مثال سیاستهای اقتصاد نئولیبرال دولت حافظ اسد، منجر به حاشیه رفتن شرق کشور عمدتاً روستائی به نفع مناطق شهری غرب سوریه شد (Daher,2014,4). عاملی که از سال ۲۰۱۱ بروز و نمود آن به خوبی دیده شد. در سال ۲۰۰۷، تعداد پناهندگان عراقی به سوریه ۱/۳ میلیون یعنی تقریباً ۷/ جمعیت سوریه را تشکیل می داد. این پناهندگان، غالباً اعراب و قبایل سنی استانهای نینوا و انبار بودند. (Bruck,2007,22). پناهندگان که غالباً از عشایر آل جبور و شمر بودند بعدها با سمپاتی نسبت به عشایر مناطق الرمادی و فلوچه یکی از پایگاههای مهم داعش در سوریه را تشکیل دادند. در ۱۶ آوریل ۲۰۱۱ در استانبول شورای قبایل عرب، با هدف ساختن یک چارچوب سیاسی پذیرفته شده برای دوران پسا اسد، بوجود آمد. این شورا همچنین در پیوند با قبایل کرد و دروز و برای حفظ امنیت بعد از سقوط اسد و البته تحت زعامت (SNC) تشکیل شد. (Al.Qushairi,2014). در این شورا یک فضای تقسیم شده جدی بین گرایش اخوان المسلمین به عنوان قدرت سیاسی مسلط در (SNC) و شورای قبایل بوجود آمد. قبایل ساکن در منطقه البدیعه که پنجاه پنج درصد خاک سوریه را تشکیل می دهد بالغ بر پانزده درصد جمعیت سوریه را شامل می شوند. (Dawn,2013). اکثریت گروههای قبیله ای سوریه، شاخه هائی زیر- قبیله ای سیستم عشایری/ قبیله ای هستند که ریشه در شبه جزیره عربستان هستند که برای دسترسی به آب و سرزمین های حاصلخیز به مناطق شمالی، مهاجرت کرده اند (Dokhan,2015,16). این قبایل هنوز روابط قبیله ای خود را با شبه جزیره عربستان حفظ کرده اند. عنصر اصلی در صورت بندی قبیله ای در سوریه برقراری سیستم خویشاوندی (kinship) است که حمله به یک فرد، پاسخ گروهی را در پی خواهد داشت که اقدام جمعی نامیده می شود و اعضای گروه متعهد به حمایت از یکدیگر هستند. به طوری که می توان که اقدام جمعی با توجه به عصبیت قبیله ای منجر به خشونت جمعی می گردد. رابطه بین قبایل سوری و کشورهای خلیج فارس به صورت سنتی یک نگاه حامی-محور بوده است. عربستان سعودی، همیشه قبیله عنزرا را با حمایتهای مالی و سیاسی، پشتیبانی نموده است. (Schoel,2011,96-113). به طوری که جوانان این قبایل که در کشورهای حاشیه خلیج فارس مشغول به کارند یکی از عوامل نضج شورش ها در سوریه بوده اند. از طرفی عربستان، نسبت به گسترش و تشکیل هلال شیعی و بسط نفوذ ایران از طریق عراق به سوریه و سواحل مدیترانه و لبنان به شدت نگران است. (Imonti,2014). قیام در سوریه، فرصت مناسبی را در اختیار عربستان قرار داده تا از راه پیوند با قبایل برای تخریب و فروپاشی رژیم اسد و ملاً خلع ید از ایران

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام
جمعیت‌دراست‌العلم‌الاسلامی

برای دسترسی به امیال ژئوپلیتیکی، جلوگیری نماید. میان مهمترین این گروه‌ها می‌توان به کنفدراسیون شمر و عنزاکه در قرن ۱۸ و ۱۹ از نجد به سوریه مهاجرت کردند اشاره نمود. (Dawn,2010,29-49). هر دو این قبایل بعد از ورود به سوریه، مسیرهای اصلی تجارت و بازرگانی بین دمشق - بغداد و دمشق - مکه را کنترل نمودند. (Tooth,2000). استفاده حافظ اسد از بدوین‌ها (عشایر عرب کوچ نشین) در سرکوب قیام ۱۹۹۲ در حما و استفاده از آنها در وزارت کشور و سیستم تحبیب و رشوه به روسای قبایل در شمال و شرق، آنها را در صف حکومت قرار داد. (SANA,MAY26,2014). با شروع بحران در سوریه، بسیاری از رهبران قبیله‌ای در رسانه‌های سوریه به عنوان نماد هویت و ونوع دوستی در تأیید رژیم اسد صحبت کردند. در طرف مقابل نیز در نخستین تجمع قبایل سوری مخالف اسد در ژانویه ۲۰۱۲، قبایل مهمی مانن عنزا، شمر و باقرا شرکت و بر قیام و سرنگونی حکومت بشار، صحنه گذاشتند. نظر به تاثیر گذاری فراوان قبایل عرب سنی در تعارض و تعامل با حکومت مرکزی، همچنین درگیری آنها با کردهای سوریه که بر سر قلمرو خواهی و در مناطق با جمعیت مختلط عرب/کرد، صورت می‌گیرد در جدول ذیل، صورت بندی سیاسی این قبایل، نشان داده می‌شود.

پیوستار قبایل سنی عرب در خصوص بحران سوریه (جدول ۲)

قبایل مناطق جنوبی		قبایل مناطق مرکزی		قبایل مناطق شمالی و شرقی	
fadl	شکاف	Aneza		Aneza	
al-Zoubi۵۵	شکاف	Hasanah*	شکاف	Fad'an*	وفادار
al-Hariri۵۶	اپوزیسیون	Sba'ah*	سکوت	Al-Jabbur	وفادار
al-Masalmeh	اپوزیسیون	Turki	اپوزیسیون	al-Mashahdeh	سکوت
Nu'im	اپوزیسیون	Bani Khaled	شکاف	Busha'ban	شکاف
		Fawa'ira	اپوزیسیون	Tay	وفادار
		Aqaydat	شکاف	*Shammar (گروهی از قبائل وابسته):	
		Hadidiyn	وفادار	Al-Khursah*	اپوزیسیون
		Mawali	سکوت	Al-Aslam	اپوزیسیون
		Nu'im	اپوزیسیون		
		Bushakim	سکوت		

تروریسم نوپدید داعش:

ساختار، اعضا، منابع و قابلیت‌های رسیدن به اهداف یک سازمان تروریستی و مدل‌های نوظهور این سازمانها، بخش مهمی از تحلیل گروه‌های تروریستی می‌باشد.

از سوئی باید عنوان کرد، مادامیکه بسیاری از سازمانهای تروریستی گستره جانشمول ندارند، تهدیدات گروههای تروریستی تکفیری و داعش پیوستگی های منطقه ای و بین المللی دارد و لذا این پیوستگی های شبکه ای، قابلیت های فراوانی را به این گروهها اعطاء می- نماید. در این نگاه، به طور روز افزونی باید شاهد تیمهای کوچک، شبکه ای با افراد منزوی و تنها بود. از یک چشم انداز عملیاتی می- توان این فرآیند را اهداف خرد با تاثیرات خرد نامید (micro targets with micro impact).

در ساختار حمایتی گروههای تروریستی می- توان به چهار مولفه رهبران، کادرها، حامیان فعال و حامیان غیر فعال با کارکردهای خاص اشاره نمود. (عبداله پور، ۱۳۹۶، ۱۵۸)

رهبران: تعیین مستقیم سیاستهای خرد و کلان سازمان را بر عهده دارند

کادرها: کادرها اعضای فعال سازمانهای تروریستی هستند، این کادرها نه تنها هدایت عملیاتها، بلکه کنترل قلمرو اطلاعاتی، مالی، پشتیبانی، تبلیغات و ارتباطات را بر عهده دارند. کادرهای سطوح میانی، گرایش به آموزش مانند آموزش ایدئولوژیک و ساختن مواد منفجره و... را بر عهده دارند. کادرهای سطوح پائین تر، تروریستهای عمل مستقیم و انتحاری هستند.

حامیان فعال: این حامیان در مسایل سیاسی/ ایدئولوژیک و مالی فعال هستند، آنها همچنین علاوه بر انجام کارکرد کادرهای فعال، خانه های امن، توزیع مالی، کمکها پزشکی و انتقال نیرو برای اعضای سازمان را انجام میدهند.

حامیان غیر فعال: معمولاً افراد یا گروههای که احساس همدردی با سیاستهای سازمان تروریستی را دارند، شامل می- شود، اما متعهد به نقش فعال در فعالیتهای تروریستی نیستند، همچنین آنها در ارتباط با اهداف فرعی و اصلی این سازمانها نیستند. (عبداله پور، همان)

اما در خصوص مدل های گروههای تروریستی یعنی سلسله مراتبی و شبکه ای و شیفت آنها به یکدیگر باید عنوان نمود که سلول (cells)، کوچکترین عنصر سطوح تاکتیکی سازمانهای تروریستی را تشکیل می- دهد. یکی از دلایل اصلی تشکیل سلول، مسائل امنیتی است و با این نگاه است که هویت، موقعیت و اقدامات سلولها از یکدیگر، مخفی و در نتیجه، رسوخ به سطوح سازمان تروریستی، غیر ممکن می- گردد. (Reich, 1998). تروریستها، ممکن است سلولها را بر پایه نسبت فامیلی و یا کارگری سازماندهی نمایند. رهبر سلول تنها کسی است که با سطوح بالاتر سلولها، ارتباط دارد. البته گروههای تروریستی ممکن است یک سلول یا شکلی از چندین سلول را در یک منطقه خاص محلی، منطقه ای و یا بین المللی به کار گیرند.

(shapiro, 2013, 13)

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهشهای باسی جهان اسلام

۱۲۰

سال یازدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰

نوع ساختارها: سلسله مراتبی و شبکه‌ای

ساختار سلسله مراتبی:

این ساختار، زنجیره عمودی از دستورات، کنترل و پاسخگویی است. جریان اطلاعات و اخبار از بالا به پایین، سرریز و کانالهای سازمانی با زنجیره عمودی، مطابقت دارند. سیمای سازمانهای سلسله مراتبی و کارکرد آنها در اطاعت و انقیاد سلولها در اطلاعات، عملیات و لجستیک است. معمولاً تنها رهبران سلول در خصوص تماس با سلولهای دیگر، دانش و اطلاعات کافی را باید داشته باشند.

ساختار شبکه‌ای:

تروریستها به شکل دائم التزایدی از سیستمهای شبکه‌ای نسبت به تجارب قبلی خود استفاده می‌کنند. این سیستمها مبتنی بر انگیزه‌های مذهبی است که البته فاقد سیاستهای ملی و یا سیاسی است. این شیوه، نیاز کمی به اقدام و برنامه‌های متناسب با ساختار سلسله مراتبی و به جای آن، تنوعی از موقعیتها را برای افراد و یا گروهها فراهم می‌آورد. در مهمترین مولفه اثر بخشی سازمانهای شبکه‌ای باید به یک مورد حیاتی اشاره نمود. شبکه، وقتیکه سلولها یک ایدئولوژی یکپارچه، اهداف مشترک و یا منافع متقابل را بین خود تقسیم می‌کنند، اثربخشی سازمانی دراز مدت را بدست می‌آورد (Arquilla & Ronfeldt, 2001,9). بنابراین اگر یک سلول نتواند بین سلولهای دیگر هم افزائی ایدئولوژیک ایجاد کند، دسترسی به اهداف مشترک سازمان با مشکل مواجه می‌شود.

به طور کلی شبکه‌ها، پاسخگویی عملیاتها و برنامه‌ها را برای افزایش عملکردهای مهم، توزیع و پخش می‌نمایند نکته‌ای که باید به آن توجه داشت این موضوع است که شبکه‌ها لزوماً به تکولوژی مدرن وابسته نیستند، چرا که برای اجتناب از شنود و یا کشف اطلاعات گاهاً، شبکه‌ها از روش‌های سنتی و یا رو در رو استفاده می‌کنند. همان کاری که داعش در شهرهای فلوجه و رمادی در آغاز پیدایش خود، استفاده کرد.

نتیجه گیری :

از ابتدای پیدایش داعش ، مراحل تاسیس ، استقرار و اضحلال در این گروه تروریستی ، قابل مشاهده و بنابراین شیفت پارادایمی و تغییر در الگوهای نظامی و امنیتی این گروه نیز با توجه به شکست در اندیشه و قلمرو این گروه ، طبیعی است. ایدئولوژی که در ابتدا ، اهرم و تکیه گاه اصلی داعش برای نفوذ بر قلبها بود ، هم اینک پاشنه آشیل داعش است . البته ، ایدئولوژی ، هدف اصلی داعش نیست ، بلکه آن یک ابزار برای بدست آوردن قدرت و ثروت است . به طوریکه این گروه تمامی مذاهب اهل سنت را نیز تکفیر و به جای آن تاکید بر قانون شریعت برای توجیه اقداماتش ، می نماید. بنابراین ایدئولوژی داعش ، ابزاری برای ترویج مشروعیت و منابع می باشد. عناصر این ایدئولوژی برای ساختن روابط با جمعیت محلی همچنین کنترل نواحی مورد استفاده قرار می گیرد. به عبارتی ایدئولوژی مورد استفاده توسط داعش برای سرنگونی دشمنانش و توجیه استراتژی سیاسی آن به کار می رود.

در این راستا ، داعش با چالشهای بسیاری نیز مواجه می باشد :

- گلايه مندی محلی (Local Grievence) که قانون شریعت ، ناراضات محلی بسیاری به همراه آورده است (Karam,2015,9)

- افزایش اختلاف عقیده داخلی میان جنگجویان داعش ، چرا که سابقه متفان جنگجویان تحت لوای ایدئولوژیک واحد ، میسر نیست ، بویژه وقتی که مولفه های این ایدئولوژی نامفهوم و گنگ باشد . به طور مثال در دسامبر ۲۰۱۴ بیش از یکصد جنگجو که صدای انتقاد آنها از رهبری شنیده شده بود ، کشته شدند (Masi,2015)

- تنش بین جنگجویان خارجی و محلی داعش

- چالشهای امنیتی و حکمرانی داعش

- بسط ژئوپلیتیکی داعش ، مقاومت شدید کردها و اقلیتهای غیر عرب سنی را به همراه داشته است با توجه به مولفه های فوق است که داعش متاخر ، دست به تغییر راهبرد در فاز امنیتی و شبکه ای زده است. این تغییر راهبرد و شیفت پارادیماتیک در رویکردهای امنیتی و اندیشه ای داعش ، به طور حتم می تواند خطر باز آفرینی و خوانش مجدد داعش را تحت اسامی جدید با نگاهی متفاوت را در منطقه ، بوجود آورد. همانطور که در عنوان تحقیق نیز مشخص آمده ، داعش جدید ، واجد تغییر در رویکردها است ، بنابراین استفاده از رویکرد استفاده از فضای آنلاین نیز برای باز تولید آن از اهمیتی شایان برخوردار است. استفاده از فضای آنلاین به عنوان یک سکو و پلتفرم برای گروههای تکفیری یک داده اساسی برای

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهشهای باسی جهان اسلام
جمعه نر است العالم الاسلامی

۱۲۲

سال یازدهم ، شماره سوم ، پاییز ۱۴۰۰

این گروهها در یک دهه اخیر بوده است. این موضوع باعث تفکیک بین تروریسم کلاسیک و فیزیکی و رویکردهای جدید تروریسم مجازی و غیر متقارن است که با استعانت از تکنولوژی، میسر گشته است. گروه تروریستی داعش در سالیان اخیر با استفاده از فضای مجازی و شبکه های مانند توئیتر، فیس بوک، اینستاگرم و... رسانه های و مجلات آنلاین خود با در نوردیدن فضا و زمان، به تبلیغات، استخدام و آموزش نیرو پرداخته است. در این راستا امروزه فضای مجازی، واجد مشخصه هایی مانند بدون مرز بودن فضای مجازی، کاهش هزینه های جرم و انجام فعالیت های پولی و بانکی است که این فضا را به عنوان فضائی راهبردی در راستای بسیج منابع و ساختارها فرصتها، آماده اقدامات خرابکارانه و تروریستی نموده است. گروه تروریستی داعش با استفاده از سایبر تروریسم و به استخدام گرفتن این نحله آنلاین و در سطوح محلی تا بین المللی، کارکردهایی را برای اشاعه قدرت خود، تعریف نموده است، به طوری که می توان شبکه سازی آنلاین را یکی از مهمترین کارکردهای گروه تروریستی داعش از فضای آنلاین نام برد. در حال حاضر، داعش واجد عناصر آنارشیستی، تفرق، ساختار شبکه ای، خاورمیانه شمول، شیعه ستیز در مقابل شیعه گریز طالبان و بدون هویت می باشد. فراموش نکنیم عدم هویت یک گروه تروریستی، خطرناک ترین مولفه یک گروه برای اقدامات تروریستی خشن و کور، می باشد. با این تفاسیر، داعش از سین کیانگ تا نیجریه، واجد عناصری از مولفه های مذکور می باشد که دائما در حال تولید و باز تولید خود از جمله تقویت داعش خراسان می باشد. همانطور که بارها تاکید گردید، داعش علیرغم نابودی بنیانگذارانش، استهلاک زیر ساخت های هویتی و فیزیکی، کماکان به دلایلی همچون خود سامانی مالی، استخدام نیرو از طریق فضای مجازی و جذب عشایر در مناطق تجزیه شده بیابانی عراق و سوریه، کماکان یک شبکه منسجم است که با تغییر رویکردها در صدد انسجام بخشی به این تشکیلات است.

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش های بنیادی جهان اسلام

منابع فارسی:

- عبداله پور م. زیباکلام.ص (۱۳۹۳)، دیاسپورا، تعارض و ناسیونالیسم، فصلنامه آمایش سرزمینی، دانشگاه چاه بهار، شماره اول
- عبداله پور، محمدرضا (۱۳۹۶)، داعش، گذار از راهبرد نظامی به امنیتی، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، پاییز، شماره ۷۱
- عبداله پور، محمدرضا، متقی، افشین (۱۳۹۹)، نگرشی نوبه ژئوپلیتیک خاورمیانه (بنیان ها، نظریه ها و کنشگران)، انتشارات انجمن ژئوپلیتیک ایران
- عبداله پور، محمدرضا، حاتمی، محمدرضا (۱۳۹۶)، قلمروخواهی سرزمینی ترکیه و ژئوپلیتیک سلفی ترکیه در خاورمیانه، فصلنامه سیاست جهانی، پائیز ۱۳۹۶، شماره ۲۱

منابع انگلیسی:

- Dawn Chatty, "Syria's Bedouin Enter the Fray. How Tribes Could Keep Syria Together," Foreign Affairs, November 13, 2013, Accessed: May, 26, 2013. <<http://www.foreignaffairs.com/articles/140266/dawn-chatty/syrias-bedouin-enter-the-fray>>
- Felix Imonti, "Commentary, Saudis Gain Upper Hand on Syria's Battle-fields," CNBC News Network, March 12, 2013, Accessed: May 26, 2014.
- KurdWatch, Interview with Salih Muslim Muhammad, Chairman of the PYD, November 8, 2011.
- Thorsten Schoel, "The Hasna's Revenge: Syrian Tribes and Politics in their Shaykh's Story," Nomadic People, (2011), Vol: 15 Issue: 1, pp: 96 – 113
- Tillman Brück, Christie, Binzel, and Lars Handrich, Evaluating Economic Reforms in Syria. Deutsches Institute für Wirtschaftsforschung Berlin, Politikberatung Kompakt 35, December 2007, 22.
- . Khatib.l(2015), THE ISLAMIC STATE'S STRATEGY Lasting and Expanding, Carnegie Middle East Center
- 82 -Zeina Karam, Vivian Salama, Bram Janssen, and Lee Keath, "Inside ISIS' Rule: Creating a Nation of Fear," Daily Star, June 18, 2015, 9. 83 ----Alessandria Masi, "The Islamic State's Strategy for 2015: From Militant Group to Jihadist Government," International Business Times, December 28, 2014, www.ibtimes.com/islamic-states-strategy-2015-militant-group-jihadist-government-1767722
- Anthony Tooth, The Transformation of a Pastoral Economy: Bedouin and States in

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

۱۲۴

سال یازدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰

- Northern Arabia, 1850-1950, PhD dissertation, (University of Oxford, 2000). Available at <http://kurdwatch.org/html/en/interview6.html> (Accessed November 14, 2012).
- Cordesman(2020),the real world capabilities of ISIS, the threat continuous, CSIS, 2020
- Dawn Chatty, “The Bedouin in Contemporary Syria: The Persistence of Tribal Authority and Control,” *The Middle East Journal* (2010), Vol. 64, No. 1, pp. 29-49
- Don Philpott, “The Future of Terrorism Task force,” *Homeland Defense Journal*, April 2007, 16-20
- Hassan.M(), CATHMAN HOUSE , FEBRURY, 2020
- Henry Crumpton, Coordinator for Counterterrorism, “Remarks at Transnational Terrorism Conference- 12 January 2006,” available from <http://www.state.gov/s/ct/rls/rm/2006/59987.htm>: Internet; accessed 12 May 2007
- Joseph Daher, “The Roots and Grassroots of the Syrian Revolution,” *Open Democracy*, April 1, 2014, www.opendemocracy.net/arab-awakening/joseph-daher/roots-and-grassroots-of-syrian-revolution-part-1-of-4
- Khatib, L.(2015), *THE ISLAMIC STATE’S STRATEGY Lasting and Expanding, CARNEGIE MIDDLE EAST*
- Mohammad Al-Qushairi, M. (in Arabic), An interview with Muhammad Mazyad al-Tirkawi, *al-Sharq al-Awsat Newspaper*, May 6, 2012, Accessed: May 26, 2014.
- PINTO , E.(2007a) ‘Les Kurdes de Syrie’, in B. Dupret, Z. Ghazzal, Y. Courbage, and M. al- Dbiyat (eds) *La Syrie au présent. Reflets d’une société*, Paris: Actes Sud.
- seldin,J(2021), *ISLAMIC STATE RESILIENT AS EVER IN IRAQ/SYRIA*, JULY 26. 2021
- Walter Reich, ed., *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, rev. ed. (Washington: Woodrow Wilson Center Press, 1998), 270-271
- Wilson center (2017), *The Jihadi Threat, ISIS, AL- QAEDE and beyond*

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۱۰۳۰۵

به این مقاله این گونه ارجاع دهید:

عبداله پور، محمدرضا؛ حاجیلو، محمدحسین (۱۴۰۰)، «داعش و شیفت پارادیماتیک در رویکردهای نظامی - امنیتی» فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س ۱۱، ش ۳، پاییز ۱۴۰۰، صص ۱۲۵-۱۰۷.